

Kokonaisvaikutusta seurattava lääkelaastareita käytettäessä

Lääkkeiden annostelua ihon kautta kutsutaan transdermaaliseksi lääkehoidoksi.

Toiset lääkelaastarit ovat paikallisesti vaikuttavia lääkkeitä ja toiset niin sanottuja systeemisesti eli koko elimistöön vaikuttavia. Paikallisesti käytettäviä lääkelaastareita ovat muun muassa ihon puuduttamisessa käytettävät, lidokaiinia ja prilokaiinia sisältävät laastarit, Emla ja Tapin. Systemisesti vaikuttavia lääkelaastareita käytetään muun muassa kivun hoitoon, Alzheimerin tautiin, tupakan vieroitusoireisiin, pahoinvointiin, Parkinsonin taudin hoitoon, tihentyneeseen virtsaamistarpeeseen ja hormonikorvaushoitona.

Ihon kautta tapahtuvalla systeemisellä lääkkeiden annostelulla on etuina esimerkiksi pitkä vaikutusaika ja tasainen lääkeainepitoisuus. Tässä lääkemuodossa vältetään lisäksi alkureitin metaboliasta sekä mahaärsytykseltä. Tyypillisiä haittoja lääkelaastareilla ovat ihoärsytys ja allergisuus laastarin sisältämälle liimalle. Lääkelaastareiden käyttö on hyvä keino lääkettä potilasta, jolla on vaikeuksia ottaa lääkkeitä suun kautta.

Lääkelaastareiden käyttötarkoitus monesti määrittelee laastarin kiinnityspaikan. Pahoinvointiin tarkoitettu laastari kiinnitetään korvan taakse ja rintakipua ehkäisemään tarkoitettu lääkelaastari rinnan alueelle. Yleisimmät kiinnityspaikat ovat ylävartalolla tai olkavarressa, karvattomalla alueella. Lääkelaastaria ei tule kiinnittää punottavalle, ärtyneelle tai arpiselle iholle. Ihon tulee olla puhdas ja vahingoittumaton. Mahdolliset ihokarvat poistetaan saksilla leikkaamalla. Ihokarvoja ei suositella poistettavan partakoneella tai –höylällä ihoärsytyksen välttämiseksi. Useat lääkelaastareiden valmistajat eivät suosi jalkoja lääkelaastareiden kiinnityspaikaksi, koska raajojen verenkierto saattaa olla heikkoa ja näin ollen lääkkeen imeytyminen on epävarmempaa.

Laastari kiinnitetään ihoon painamalla sitä kämmenellä 10–30 sekunnin ajan. Riippuen laastarista samaa kiinnityspaikkaa saa käyttää aikaisintaan 1–4 viikon kuluttua, tästä lisää taulukossa 1. Joihinkin laastareihin voidaan, laastarin pintaa rikkomatta, merkitä esimerkiksi kiinnityspäivä tai vaihtoehtoisesti seuraava vaihtopäivä muistin tukemiseksi, taulukko 2.

Laastarit kestävät normaalia peseytymistä, mutta saunassa on suositeltavaa käydä vain vaihdon aikana. Huomioi myös muut lämmönlähteet, kuten suora auringonvalo tai kuumeilu. Ne saattavat vaikuttaa ihon lämpötilaa nostavasti, jolloin lääkkeen imeytyminen laastarista saattaa tehostua. Toisinaan rasvainen iho tai hikoilu voi aiheuttaa laastarin irtoamisen. Lisäkiinnittäminen esimerkiksi teipillä kannattaa varmistaa valmistekohtaisesti.

Laastareita ei saa leikata saksilla. Leikkaaminen saattaa muuttaa vapautuvan lääkeaineen imeytymisnopeutta ja aiheuttaa vakaviakin haittavaikutuksia.

Laastarit eivät ole tyhjiä lääkeaineesta, vaikka niiden vaihtopäivä olisikin käsillä. Laastarin vaihtopäivänä tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että poistaa vanhan laastarin asiakkaan iholta. Monen laastarin tahaton samanaikainen iholla olemisen aiheuttaa riskin yliannostukselle ja lääkeaineesta riippuen saattaa aiheuttaa muun muassa vaarallista hengityslamaa, fentanyyliä, tai hallusinaatioita, rivastigmiiniä, Exelon. Käytetyt lääkelaastarit taitetaan kaksinkerroin liimapinnat vastakkain ja hävitetään kuten lääkejätteet yleensä eli toimitetaan apteekkiin hävitettäväksi. Lääkelaastareita ei tule hävittää kotitalousjätteen seassa eikä heittää pöntöstä alas. Väärin hävitetyt laastarit saattavat kulkeutua väriin käsiin ja lisätä väärinkäytön riskiä.

Kivun hoidossa käytetään fentanyyliä sisältäviä kipulaastareita, kuten Durogesic, Matrifen ja Fentanyl. Fentanyyli kuuluu opioideiksi kutsuttujen vahvojen kipulääkkeiden ryhmään. Näiden laastareiden teho saavutetaan noin vuorokauden kuluessa ensimmäisen laastarin kiinnittämisestä.

TAULUKKO 1. JOITAKIN LAASTAREITA, NIIDEN INDIKAATIOT, VAIHTOTIHEYS SEKÄ KIINNITYSPAIKKA

VAIKUTTAVA AINE	KAUPPANIIMIÄ	INDIKAATIO	VAIHTOVÄLI	KIINNITYSPAIKKA	SAMAA KIINNITYSPAIKKAA SAA KÄYTTÄÄ	MUUTA HUOMIOITAVAA
fentanyyli	Durogesic, Matrifen, Fentanyl Ratio-pharm/Stada/Sandoz	Kivun hoito	72 h	Ylävartalo, olkavarret	7 päivää aikaisintaan	
buprenorfiini	Norspan	Kivun hoito	1 viikko	Ylävartalo, olkavarret	3–4 viikkoa	
glyseryylinitraatti	Nitro, Deponit, Minitran, Transiderm-Nitro	Angina pectoris -kohtausten esto	24 h	Rintakehä, olkavarret	Muutama päivä	Toleranssin estämiseksi pidä 8–12 h nitroton jakso esim. ottamalla yöksi pois
nikotiini	Nicotinell, Nicorette	Tupakan vieroitusoireet	24 h, 16 h	Esim. rintakehä, olkavarsi, lonkka, vartalo	1 viikko aikaisintaan	Jos aiheuttaa levottomia unia, voidaan ottaa yöksi pois (24 h laastari)
rivastigmiini	Exelon	Alzheimer	24 h	Ylävartalo, olkavarret	14 päivää	
skopolamiini	Scopoderm	Pahoinvointi	72 h	Korvan taakse	Korvia vuorotellen	
rotigotiini	Neupro	Parkinson	24 h	Vatsan alue, reisi, lonkka, kylki, hartia tai olkavarsi	14 vrk kuluttua	
oksibutiini	Kentera	Virtsankarkailu	24 h	Vatsa, lonkka, pakara	7 päivää	
granisetroni	Sancuso	Pahoinvointi, ennen solun-salpaajahoitoa	24–48 tuntia ennen solun-salpaajahoitoa	Olkavarsi tai vatsan alue		Max. 7 vuorokauden hoito

TAULUKKO 2. JOIDENKIN LAASTAREIDEN LISÄKIINNITYS JA KYNÄLLÄ MERKITSEMINEN

KAUPPANIIMI	LAASTARIIN KIRJOITTAMINEN	LAASTARIN LISÄKIINNITYS
Durogesic	ei suositella	esim. Tegaderm kalvolla
Matrifen	teippiin, ei suoraan laastariin	lääkärin luvalla (muista laastarin lämmitys ennen kiinnitystä)
Fentanyl Ratiopharm	kuulakärkikynällä	sallittua
Fentanyl Sandoz	huopakärkisellä, vedenkestävällä tussilla	ei tutkittua tietoa, todennäköisesti sallittua
Fentanyl Stada	kuulakärkikynä tai tussi	ihoteippi käy
Norspan	kuulakärkikynällä	laastarin reunat saa peittää
Exelon	kuulakärkikynällä	ei tutkittua tietoa

Kun käyttö aloitetaan tai annosta nostetaan, olisi potilasta tarkkailtava vähintään 48 tunnin ajan mahdollisten haittojen, kuten hypoventilaation varalta. Varsinkin iäkkäitä potilaita on tarkkailtava ja annosta on pienennettävä tarvittaessa. Huomion arvoista on, että laastarin poiston jälkeen ihossa on vielä fentanyylivarasto, joka tyhjenee noin puolen vuorokauden kuluessa. Toinen suosittu kivun hoidossa käytetty laastari on buprenorfiinia sisältävä Norspan laastari. Norspan kuuluu heikkojen opioidien luokkaan. Laastarin valmistaja suosittelee maksimiannokseksi 40µg/h. Iholla tulisi olla maksimissaan kaksi Norspan laastaria yhtä aikaa. Laastarin poistamisen jälkeen ihossa on edelleen buprenorfiinia varastossa. Yleisesti ottaen suositus onkin, että potilaalle ei pidä antaa muita opioideja ennen kuin Norspan laastarin poistamisesta on kulunut vähintään 24 tuntia.

Kuten lääkehoidon toteutuksessa yleensä, myös lääkelaastareiden kanssa lääkehoidon seuranta on tärkeässä asemassa.

Hoidon seurannalla taataan tarkoituksenmukainen lääkehoito, saavutetaan tavoiteltu hoitovaste sekä minimoidaan riskiä mahdollisille lääkehoidon haittavaikutuksille, joita ovat esimerkiksi huimaaminen ja kaatuilu. Seuranta korostuu aina uutta lääkettä aloitettaessa, annosta muutettaessa tai lääkehoitoa lopetettaessa. ■

PILVI MOBERG
LHKA, ERIKOISFARMASEUTTI
HOIVAKOTIFARMASIA RY

KYSY LÄÄKKEISTÄ

Mikä sinua askarruttaa lääkehoitoon liittyvissä asioissa? Lähetä kysymyksiä Elina Ottelalle sähköpostiin elina.ottela@superliitto.fi. Visaisimpia ongelmia käsittelemme myöhemmin lehdessä.